

ایران و جامعه اطلاعاتی: آنچه انجام داده‌ایم   آنچه باید انجام دهیم

نخستین نشست تخصصی – علمی بررسی تدارک مشارکت ایران در
دومین مرحله اجلاس جهانی جامعه اطلاعاتی

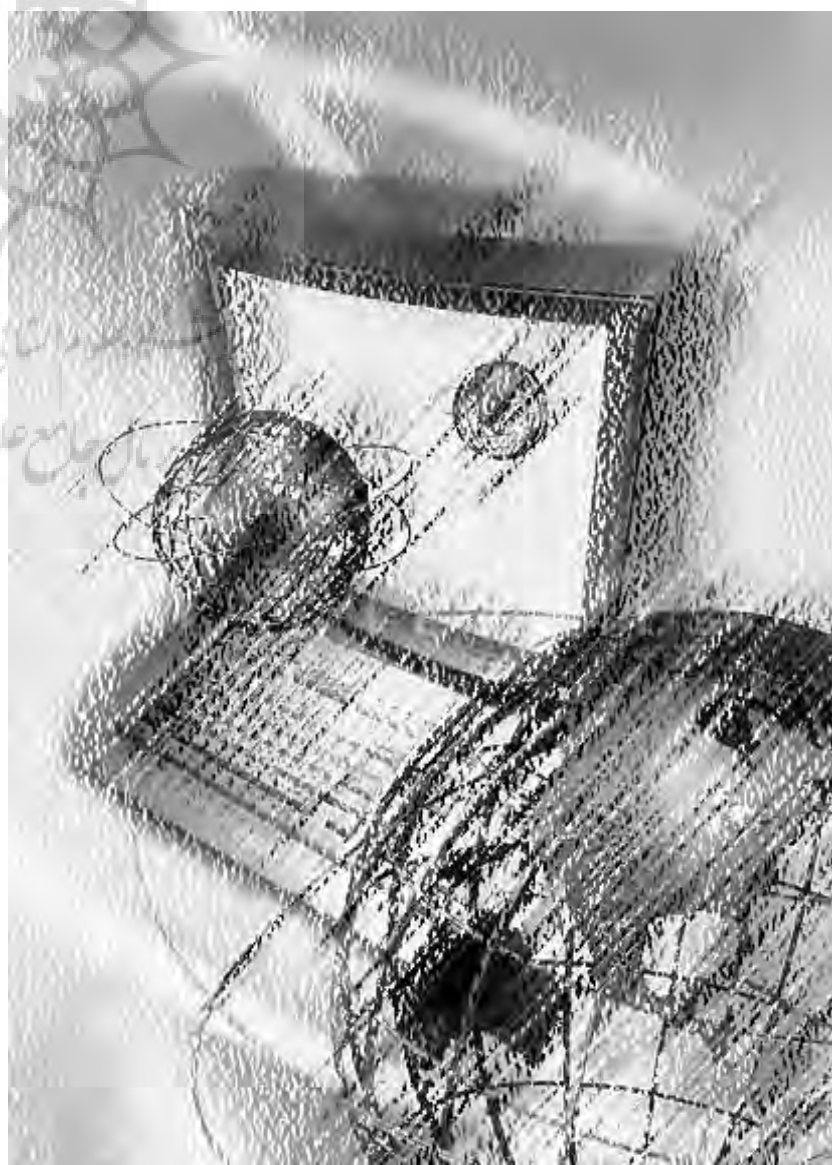
• بهناز دولت‌زاد

نخستین نشست تخصصی – علمی بررسی تدارک ایران در دومین مرحله «اجلاس جهانی جامعه اطلاعاتی» که سال آینده در تونس تشکیل می‌گردد، از سوی مرکز پژوهش‌های ارتباطات، مورخ ۳۰ تیر ۱۳۸۳ در دانشکده علوم اجتماعی و ارتباطات دانشگاه علامه طباطبایی تهران برگزار گردید.

این نشست با حضور دکتر کاظم معتمدنژاد «رئیس شورای پژوهشی مرکز پژوهش‌های ارتباطات»، مهندس نصرالله جهانگرد «دبیر شورای عالی اطلاع‌رسانی»، محمد فرقانی «رئیس دانشکده علوم اجتماعی و ارتباطات دانشگاه علامه» دکتر حسین ابراهیم‌آبادی «مدیر مرکز پژوهش‌های ارتباطات»، دکتر یحیی تابش «رئیس مرکز محاسبات دانشگاه صنعتی شریف»، رحیم عبادی «رئیس سازمان ملی جوانان»، دکتر مجتبی محسنیان‌راد، دکتر یونس شکرخواه، دکتر حسن نمکدوست و سایر اساتید و کارشناسان ارتباطات و برخی اعضای حاضر در نشست ژنو (آذرماه ۱۳۸۲) تشکیل شد.

ابتدا دکتر محمد مهدی فرقانی رئیس دانشکده علوم اجتماعی و ارتباطات دانشگاه علامه طباطبایی، ضمن خیر مقدم به حاضرین و تشکر از مرکز پژوهش‌های ارتباطات، اظهار امیدواری کرد که با بهره‌گیری از برگزاری این نشست‌ها، ایران بتواند حضور جدی و منظمی در اجلاس تونس داشته باشد.

سپس دکتر ابراهیم‌آبادی، مدیر مرکز پژوهش‌های ارتباطات گفت: ایران در حوزه پژوهش‌های جامعه اطلاعاتی صرفاً به مباحث نظری پرداخته است و جامعه علمی کشور از

سیاست‌گذاری‌های کشور نمی‌توان مسیری درست برای تحقق این جامعه فراهم کرد.

وی گفت: از چهار سال پیش تاکنون، مطالعاتی درباره جامعه اطلاعاتی آغاز کردیم و در کنفرانس عمومی یونسکو و در دیدار با معاون وقت مدیر کل یونسکو در امور ارتباطات، توانستیم موافقت این سازمان را جهت برگزاری سمینار میان منطقه‌ای کشورهای آسیای مرکزی و غربی و جامعه اطلاعاتی در ایران جلب کنیم.

رئیس شورای پژوهش مرکز پژوهش‌های ارتباطات به کوشش‌های کمیته ملی تدارک مشارکت ایران در اجلاس جهانی سمران درباره جامعه اطلاعاتی اشاره نمود و به ویژه از تلاش‌های مهندس جهانگرد، دبیر شورای عالی اطلاع‌رسانی، تشکر و قدردانی کرد و گفت: در همکاری با مهندس جهانگرد و در نتیجه تعاملی که با کشورهای روسیه، هند، چین، بنگلادش، پاکستان، مالزی، اندونزی داشته‌ایم، کشورهای آسیایی توانستند در اجلاس ژنو تأثیر مناسبی بر دو متن اعلامیه اصول و برنامه عمل اجلاس جهانی داشته باشند.

وی در ادامه به لزوم و ضرورت انجام تحقیقات و پژوهش‌ها و آینده‌نگری علمی برای حضور در جامعه اطلاعاتی تأکید کرد و انجام این تحقیقات را نیازمند کمک و پشتیبانی نهادهای مختلف دانست، به اعتقاد او تنها از طریق انجام تحقیقات و پژوهش‌های مرتبط با این حوزه و توجه به نتایج آن است که می‌توان به سیاست‌گذاری مطلوب دست یافت.

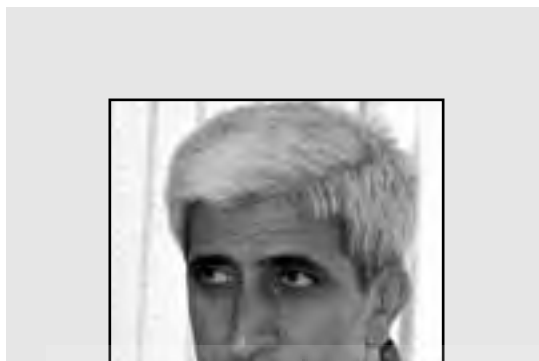
در ادامه دکتر حری ابراز داشت: برای مشارکت در این نوع

امکانات فناوری اطلاعات و ارتباطات بی‌بهره بوده‌اند و همواره در این بخش خلاء جدی وجود دارد و از آنجا که در مقوله ارتباطات و جامعه اطلاعاتی دو محور اصلی مباحث نظری و عملی حائز اهمیت است باید سعی کرد که شکاف بین نظر و عمل در این حوزه کاهش یابد. در این زمینه مرکز پژوهش‌های ارتباطات تلاش می‌کند برای تحقق جامعه اطلاعاتی در ایران خود را با این محورها همگام کند.

وی تصریح کرد: مباحث نظری و تئوریک توسط اساتید فن ارتباطات تبیین شده است و در این زمینه خلاء جدی وجود ندارد، اما در جنبه‌های عملی، جامعه اطلاعاتی دارای ضعف‌های عمده‌ای است که باید با سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی‌های کلان به وسیله مجریان و اندیشمندان این حوزه، اقدام به تقویت این نقاط ضعف نمود.

وی در پایان ابراز داشت: برای حضور در اجلاس سمران جامعه اطلاعاتی در تونس باید به طور جدی و منظم عمل کنیم و با تربیت نیروهای انسانی مجرب و توانمند و برگزاری اجلاس‌های منطقه‌ای و میان منطقه‌ای حضور پررنگی در اجلاس تونس داشته باشیم.

در ادامه دکتر معتمدنژاد افزود: از طریق سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی و انجام پژوهش‌های مرتبط در این حوزه می‌توانیم به اهداف مورد نظر در تحقق جامعه اطلاعاتی برسیم و از دولت نیز این انتظار می‌رود که در تدوین برنامه چهارم توسعه، راهکارهای چگونگی رسیدن به جامعه اطلاعاتی را در اولویت قرار دهد، زیرا بدون وجود این تغییر و تحولات در برنامه‌ریزی و

دکتر ابراهیم آبدی:

مباحث نظری و تئوریک

توسط اساتید فن

ارتباطات تبیین شده

است، اما جنبه‌های عملی

جامعه اطلاعاتی دارای

ضعف‌های عمده‌ای است

این اجلاس، اقدام به تشکیل شبکه تخصصی IT با مشارکت هشتاد سازمان غیر دولتی نمودند و با تدارک برنامه‌ها و برگزاری نشست‌های تخصصی در صدد کسب آمادگی لازم جهت حضور مؤثر در اجلاس آتی می‌باشند.

عبادی تصریح کرد: ما در حوزه سخت‌افزاری و زیرساخت‌ها از امکانات خوبی برخورداریم و در بخش نیروی انسانی توانمند، با خلا مواجهیم که می‌توانیم با سرمایه‌گذاری بر روی جوانان مستعد در صدد رفع این موانع گام برداریم.

در ادامه این نشست دکتر یحیی تابش، رئیس مرکز محاسبات دانشگاه صنعتی شریف گفت: سازمان‌های غیردولتی و NGOهای ایران باید از تجارب نهادهای غیردولتی در چگونگی و به‌کارگیری ICT در اجلاس ژنو برای حضور مؤثر در اجلاس‌های آینده بهره‌گیرند.

وی تصریح نمود: مطالعات جهانی انجام شده تحت عنوان آمادگی شبکه‌ای در واقع شاخص ارزیابی توانایی و درجه آمادگی یک جامعه در درون خود برای مشارکت در دنیای شبکه شده است. بدین ترتیب این مدل ارائه شده می‌تواند توسعه دهنده ICT در سراسر دنیا باشد.

وی در ادامه افزود: نهادهای غیردولتی و NGO نقش اساسی در به‌کارگیری ICT دارند، زیرا آنها فعالیت‌های خود را بر

اجلاس‌ها باید سه هدف عمده را در نظر گرفت:

الف - دیگران برای رسیدن به جامعه اطلاعاتی چه کرده‌اند؟

ب - بررسی کنیم که چگونه و با استفاده از چه تدابیری به این نقطه رسیده‌اند؟

ج - چگونه باید به اهداف خود در جهت تحقق به جامعه اطلاعاتی نزدیک شویم؟

وی افزود: ایران در اجلاس ژنو بدون داشتن برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری بسیار کم‌رنگ‌تر از آنچه بود جلوه کرد و می‌بایست برای جلوگیری از چنین ناکامی‌هایی با به‌کارگیری تجارب به دست آمده و امکانات موجود در این راه گام مثبتی برداریم.

وی در پایان عنوان کرد: در این زمینه باید از دوره ابتدایی تا سطح آموزش عالی، آموزش‌های لازم را ارائه دهیم تا همگام با این تغییر و تحولات جوانان ما، آمادگی ورود به جامعه اطلاعاتی را داشته باشند.

در ادامه رحیم عبادی «رئیس سازمان ملی جوانان» گفت: از آنجا که جوانان از عناصر مهم سازنده جامعه اطلاعاتی هستند، از این رو آموزش، پرورش و آماده‌سازی آنها برای ورود به این جامعه اطلاعاتی در اولویت قرار دارد.

وی درباره نقش مثبت و مؤثر جوانان در جامعه اطلاعاتی گفت: در اجلاس سران جامعه اطلاعاتی ژنو برای نخستین بار نُه عدد از سوی جوانان حضور داشتند و با اولین حضور خود در

وی با بیان این مطلب که اجلاس پیش مقدماتی که قبل از اجلاس تونس برگزار گردید در جهت اشاعه فرهنگی بوده و نه برای سیاست‌گذاری در اجلاس آینده عنوان کرد: در اجلاس ۲۰۰۵م. یکی از بحث‌ها در این زمینه این است که آیا باید اعلامیه اصول و برنامه عملی جدیدی صادر شود یا اینکه بیشتر به دنبال پیگیری برنامه‌های قبلی باشیم؟

وی چالش برانگیزترین بحث را در خصوص حاکمیت اینترنت دانست و گفت: کمیته‌ای زیر نظر دبیر کل اجلاس این موضوع را پیگیری می‌کند، اما به علت اینکه حاکمیت اینترنت در انحصار امریکاست به آسانی نمی‌توان آن را از سیطره آنها خارج نمود و کشورهای اروپایی نیز مایل نیستند این موضوع بین‌المللی گردد. وی گفت: یکی دیگر از اقدامات شورای کمیته مشارکت ایران در اجلاس WSIS، تشکیل کمیسیون ملی از نمایندگان دولتی و نهادهای غیر دولتی است تا بتوانند موضوعات این جامعه را با همکاری یکدیگر مدیریت کنند.

جهانگرد در ادامه گفت: ما در استفاده فناوری اطلاعات و ارتباطات بیشتر به چرخه رویکرد مکانیکی توجه می‌کنیم تا نظریه‌پردازی و شناخت اجتماعی - فرهنگی این حوزه. بر این اساس باید با تشکیل جامعه اطلاعاتی ادبیات متناسب با این رویکرد را شکل دهیم، تا با مطالعه تطبیقی و

دکتر معتمدنژاد: تنها از طریق انجام تحقیقات و پژوهش‌های مرتبط با این حوزه و توجه به نتایج آن است که می‌توان به سیاست‌گذاری مطلوب برای رسیدن به جامعه اطلاعاتی دست یافت

سه محور فرهنگ‌سازی، فعالیت‌های علمی و تخصصی متمرکز کرده‌اند. هم‌چنین الگوسازی برای ایجاد زمینه توسعه در مناطق محروم یکی از فعالیت‌های سازمان‌های غیردولتی است. وی در پایان اظهار داشت: تجربه حضور سازمان‌های غیر دولتی و NGOها در اجلاس ژنوسب شده است تا نهادهای مدنی در ایران با استفاده از این تجارب و به کارگیری ICT در زمینه‌های مختلف بتوانند در اجلاس آینده نقش مثبت و مؤثری داشته باشند.

سیس مهندس جهانگرد، «دبیر شورای عالی اطلاع‌رسانی» گفت: برنامه‌ریزی کمیته ملی مشارکت ایران در اجلاس سران جامعه اطلاعاتی در ژنورا در قالب سایت و چندین کتاب و مقاله به عنوان اسناد رسمی تهیه کرده‌ایم و سعی داریم با جمع‌آوری این اسناد، اولین نسخه سند ملی فناوری اطلاعات و ارتباطات در کشور را در سطح بین‌المللی تهیه کنیم. وی در خصوص اقدامات تدارکی برای حضور در اجلاس تونس گفت: در یک اقدام جدید یک گروه دوستی با رئیس اجلاس تشکیل گردیده است و ما سعی داریم به عضویت این گروه دست پیدا کنیم و در عین حال با موافقت رئیس جمهور قرار است کمیسیون ملی تدارک حضور با عضویت بخش‌های دولتی و غیر دولتی و علمی و تخصصی تشکیل شود که در حال فراهم کردن مقدمات آن هستیم.

دکتر رحیم عبادی:

ما در حوزه سخت‌افزاری و

زیرساخت‌ها از امکانات

خوبی برخورداریم و در بخش

نیروی انسانی توانمند با خلا

مواجه هستیم که می‌توانیم با

سرمایه‌گذاری بر روی جوانان

مستعد در صدد رفع این

موانع گام برداریم

وی در پایان عنوان کرد: در سال‌های گذشته نیز بیانیه‌های مختلفی درباره موضوعات جهانی مانند: دسترسی به اطلاعات و به‌کارگیری ICT و ارتباطات تدوین شده است، اما آیا به شکل خود باقی مانده‌اند؟ بنابراین باید برای جلوگیری از تکرار اتفاقات گذشته مروری بر اعلامیه اصول و برنامه عمل اجلاس ژنو داشته باشیم، چرا که نقطه ژنو و تونس مانند ایستگاهی هستند که باید از آنها عبور کرد.

در ادامه دکتر نمکدوست «عضو هیأت علمی مرکز پژوهش‌های ارتباطات» با بیان اینکه او نیز مسائل ورود به جامعه اطلاعاتی را معطوف و محدود به حرکت در دو مرحله اجلاس جهانی سران می‌داند عنوان کرد: به اعتقاد من موضوع اصلی در جامعه اطلاعاتی «اطلاعات» و فرایندهای تولید، پردازش، دسترسی و مصرف آن است. وی افزود باید ببینیم که در جامعه ورود؟ با اطلاعات چه رفتاری داریم؟ آیا همچنان بر این باوریم که اطلاعات چیزی است که باید در جایی دور از چشم مردم نگاه داشته شود؟ یا اینکه در اختیار مردم قرار دهیم؟

وی راززدایی از اطلاعات در کشور را از مهم‌ترین رویکردها برای رسیدن به جامعه اطلاعاتی دانست.

وی با اشاره به فراز دیگری از برنامه عمل اجلاس که در آن به بحث دسترسی آزاد افراد به اطلاعات اشاره دارد، به لایحه آزادی اطلاعات که از سوی دولت تدوین شده اشاره کرد و در این باره گفت: نیمه اول این لایحه در بردارنده نکات اصلی است اما متأسفانه در نیمه دوم این لایحه چند موضوع اصلی مورد غفلت واقع شده است.

برای مثال یکی از معیارها و قوانین دسترسی، آن است که اگر شهروندان از دسترسی به اطلاعات دولتی محروم شوند، بتوانند به مرجعی مستقل و غیر دولتی شکایت کنند، در حالی که در لایحه پیشنهادی، نهادی دولتی و سپس دیوان عدالت اداری

به‌کارگیری تجربه دیگران از اشتباهات گذشته به دور باشیم و بتوانیم در زمان باقی‌مانده به اجلاس سران جامعه اطلاعاتی ۲۰۰۵م. برنامه اجرایی ملی، حاوی حمایت‌های دولت و سازمان‌های غیردولتی را تهیه کنیم.

یونس شکرخواه «عضو هیأت علمی مرکز پژوهش‌های ارتباطات»، ضمن تأیید تلاش برای حضور موفق در اجلاس تونس تأکید کرد: باید در راه رسیدن به جامعه اطلاعاتی متخصصان و اندیشمندان فراتر از گذشته نسبت به این حوزه بیندیشند. هم‌چنین در گام نخست «حوزه‌های تغییر» را شناسایی و به محیط اجتماعی و بستر حقوقی تحولات توجه کنند که این کار مستلزم انجام پژوهش‌های کاربردی است.

وی عنوان نمود که در مباحث جامعه اطلاعاتی مقصود از زیرساخت‌ها منظور کمیته‌های فنی نیست، بلکه توجه به مدل‌هایی است که سازمان‌های غیر دولتی در مواجهه با پدیده ICT به کار می‌گیرند و به دنبال مدل‌های متکثر و همگرا در ساخت‌ها و کانال‌های ارتباطی هستند. دومین محور در خصوص ادبیات تولید شده در این حوزه است که باید متناسب با شکل‌گیری تجهیزات فنی این حوزه تقویت شود. سومین محور نیز در جنبه‌های نظری معطوف به فرآیند ملی و پتانسیل‌های داخلی خودمان است.

دکتر شکرخواه تصریح کرد: در ادامه این سه محور می‌توان به سه محیط غالب تغییر در دنیای امروزه اشاره کرد: ۱. محیط اجتماعی است، ۲. محیط حقوقی، مباحثی مربوط به فیلترینگ، مارک‌های تجاری و موضوعاتی از این قبیل را شامل می‌شود. ۳. محیط دیجیتالی است که با شکل‌گیری آن امروزه روابط دنیای معاصر را تغییرات بسیاری خواهد داد.

دکتر یونس شکرخواه:
در مباحث جامعه اطلاعاتی
مقصود از زیرساخت‌ها دیگر
توجه به کمیته‌های فنی
نیست، بلکه توجه به
مدل‌هایی است که
سازمان‌های غیر دولتی در
مواجهه با پدیده ICT به‌کار
می‌گیرند و به دنبال مدل‌های
متکثر و همگرا در ساخت‌ها و
کانال‌های ارتباطی هستند

مسئول رسیدگی شکایت شده است. وی بر لزوم کمک متخصصان و کارشناسان ارتباطات به دولت برای ساماندهی این لایحه تأکید کرد.

در ادامه دکتر مهدی محسنیان‌راد، دستاورد حضور در اجلاس تونس را هشدار به دولت‌های جهان سوم از طرف جمع معتبری چون سران جهان، درباره ضرورت تغییر در نگاه به اطلاعات دانست و گفت: نگاه به اطلاعات و فرایندهای مرتبط با آن نشان می‌دهد که جامعه ایران یک عقب‌ماندگی سهمگین فرهنگی در حوزه ارتباطات دارد و این در شرایطی است که پردازش و جریان آزاد اطلاعات بسیار فراگیر و گسترده شده است.

سپس دکتر حسام‌الدین آشنا آمادگی دانشگاه امام صادق (ع) را برای مشارکت و کمک به طرح‌های تکفأ، مرکز پژوهش‌های ارتباطات و گروه تدارک ملی حضور ایران در اجلاس سران درباره جامعه اطلاعاتی را اعلام نمود. وی با توضیح درباره «برنامه ملی جهانی شدن» اعلام کرد: که امکان کمک به طرح‌های پژوهشی در زمینه جامعه اطلاعاتی و نیز مسائلی پیرامون جهانی شدن وجود دارد. وی در پایان سخنان خود از شیفتهی و حتی «دستپاچگی» که درباره جامعه اطلاعاتی موجود است، ابزار نگرانی کرد.

سپس دکتر معتمدنژاد پیرو سخنان دکتر آشنا تأکید کرد: ما گرفتار شیفتهی درباره جامعه اطلاعاتی نشدیم، اما باید با موضوع جامعه اطلاعاتی با احتیاط رفتار کنیم.

دکتر محمدمهدی فرقانی نیز با اشاره به اینکه بحث‌های تخصصی و کارشناسی گرچه در جای خود لازم و مفید است ولی رویکرد دانشگاهیان معمولاً آرمان‌گرایانه است و ما باید در ابتدا مشکلات ساختاری را برای ورود به جامعه اطلاعاتی تهیه کنیم. در ادامه دکتر داود زارعیان مدیرکل روابط عمومی مخابرات در سخنان خود در گزارشی از تأمین نیازهای پایه‌ای در ارتباطات

دور کشور اشاره کرد و از اتصال ۱۰ هزار روستا به شبکه اینترنت در سال آتی خبر داد. وی هم چنین گفت: تا پایان سال ۹۰۰ شهر کشور به شبکه اینترنت متصل می‌شوند.

وی آمادگی روابط عمومی شرکت مخابرات را برای میزبانی نشست‌های علمی - تخصصی مرکز پژوهش‌های ارتباطات اعلام کرد.

دکتر رحمان سعیدی «عضو هیأت علمی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبائی» گفت: باید یک استراتژی دراز مدت را برای تحقق جامعه اطلاعاتی در کشور تدوین کنیم که خمیر

مایه اصلی در پژوهش‌ها و تحقیقات دانشگاهی قرار گیرد. سپس دکتر مهدخت بروجردی مدیرکل روابط عمومی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری ضمن ابراز امیدواری برای حضور مؤثر ایران در اجلاس تونس، به سیاست‌های این وزارتخانه در استفاده از فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات و آموزش الکترونیکی اشاره کرد.

در پایان دکتر ابراهیم‌آبادی نیز در جمع‌بندی مباحث این نشست تأکید کرد که باید ضمن اشراف به نقاط ضعف و قوت، به موفقیت‌ها هم توجه داشت. وی پیشنهاد کرد که کمیته علمی - اجرایی اجلاس تونس هر چه زودتر شکل بگیرد و از هم اکنون مقدمات برگزاری اجلاس‌های منطقه‌ای فراهم شود. وی اظهار امیدواری کرد که برگزاری این سمینارهای مقدماتی به صدور بیانیته تأثیرگذار بر روند اجلاس تونس بیانجامد.

ایشان با تأکید بر ضرورت انجام مطالعات و پژوهش‌های توصیفی، انجام این گونه مطالعات و پژوهش‌ها را برای شناخت موقعیت کشورمان در سپهر اطلاعات و ارتباطات و ارائه هر گونه راه‌حلی برای مشکلات موجود، ضروری دانست.